

Onderwijskunst maakt je een andere leerkracht. Dat vinden Janneke Clements en Elise Schop. Beide studentes lopen momenteel hun lio-stage. Enkele maanden geleden zijn ze gestart met de nieuwe ontwerproute Onderwijskunst. Dit programma is één van de koproutes waarmee studenten de differentiatiefase¹ kunnen afronden. De koproute is toegankelijk voor studenten met het profiel 'Expert adaptief onderwijs'.

Meer dan leuke lesjes

Over onderwijs dat je scherp houdt

Eigen onderzoeksvraag

"Bij 'Expert adaptief' leerden we leeromgevingen te creëren die recht doen aan de talenten van kinderen", aldus de twee dames, "aan de talenten van hoofd, hart en handen". Naast de route Onderwijskunst waren er de routes 'Anders adaptief' en 'Verhalend ontwerpen'. Voor Elise en Janneke was de keuze niet moeilijk. Elise: "De pedagogische visie achter Onderwijskunst sprak me erg aan." Janneke: "Ik zocht iets dat een stapje verder gaat dan werkvormen die leerlingen stimuleren. Ik was op zoek naar diepgang". En die diepgang kreeg ze. Meteen al tijdens het eerste college werden de studenten uitgedaagd een persoonlijke leervraag te stellen. In welk thema op het terrein van Onderwijskunst wilden ze zich -voorafgaand aan hun afstuderen- nog eens uitgebreid verdiepen?

Bij deze opdracht bleef het niet. Want vervolgens moesten ze met anderen in gesprek treden en zo proberen tot vragen te komen die een aanvulling vormden op die van hen. In groepjes moesten ze een heldere onderzoeksvraag formuleren (zowel een hoofdvraag voor de groep als enkele persoonlijk getinte deelvragen) en een plan van aanpak maken. Vrijblijvendheid was er niet bij. De vragen en het plan werden namelijk vastgelegd in een zogenaamd 'didactisch contract': een contract tussen de studenten en hun docent. Ook enkele criteria aan de hand waarvan het resultaat mocht worden beoordeeld, maakten onderdeel uit van het contract.

De onderzoeksvraag van zowel Elise als Janneke had een relatie met het Socratische gesprek. Elise

onderzocht met enkele klasgenoten hoe binnen een Socratisch gesprek *Einwurzelung*² plaatsvindt. Janneke en haar groep verdiepten zich in de vorm van het Socratische gesprek en de rollen die de leerkracht en de kinderen daarbij spelen. Terugkijkend constateren de studentes dat ze op meerdere niveaus hebben geleerd: "We waren niet alleen bezig met de manier waarop kinderen leren, maar ook met ons eigen leerproces."

Miniatuur

De opdracht rond het didactisch contract was niet het enige item binnen de koproute. Bert Kalkman voerde met hen ook een intrigerend Socratisch gesprek. De spannende vraag daarbij was: "Zien we het licht door de dingen of de dingen door het licht?" Schijnend met een lampje ontdekten ze dat beide kanten van deze vraag waar zijn: stofdeeltjes zie je pas, als er licht op valt en een bundel licht is alleen daar te zien waar er een voorwerp is. Op een middag speelde Bert dit 'miniatuur-exempel' vervolgens met een groep basisschoolleerlingen. Daarbij liet hij de studenten zien hoe er bij kinderen betrokkenheid ontstaat. Groepjes studenten voerden daarna een deel van een exemplaar uit met groepjes kinderen. Het doel daarvan was aan den lijve te ervaren hoe je als leerkracht een Socratisch gesprek voert met een klas. Janneke en Elise wisselden met de leerlingen van gedachten over de computer, rond de vraag 'Wie bedient wie?'. "De kinderen kwamen veel verder dan we hadden vermoed. Met elkaar concludeerden we dat de computer veel meer macht heeft dan we denken."

Janneke en Elise in gesprek met Peter Buck

Opstapje

Een derde onderdeel van de Onderwijskunst-route had betrekking op de manier waarop een exemplaar is opgebouwd. Janneke legt uit hoe de studenten een bestaand exemplaar moesten toetsen aan tien criteria. "Aan een exemplaar wordt soms jaren gewerkt, voor het is uitgekristalliseerd. We kregen de opdracht aan te geven welke onderdelen nog verder ontwikkeld konden worden en een voorstel te doen voor één nieuwe act." Die opdracht vormde een opstapje naar het zelf componeren van een exemplaar. Beide studentes werken daar op dit moment met plezier aan.

Uit hun verhaal blijkt wel dat zoiets niet alleen een enorme uitdaging is, maar ook een hele worsteling. Elise: "Je wilt iets maken waar je zelf sterk op betrokken bent. Tegelijkertijd moet er voor kinderen iets aan te beleven zijn. En dat is een echte zoektocht." Elise en de klasgenote met wie zij haar exemplaar maakt, wisten allang dat ze iets met muziek wilden. Een aantal dagen speuren in literatuur en bibliotheken bracht hen op het oratorium 'Die Schöpfung' van Haydn. Ze willen de kinderen daarbij plaatsen voor de problemen waarvoor Haydn stond bij het componeren van zijn muziekstuk. Enkele van de vragen: 'Kun je het scheppingsverhaal vertellen in muziek?; aan het begin moet je als het ware de leegte voelen', 'Welke instrumenten zou je daarvoor kiezen?' en 'Hoe maak je een eenheid tussen stem en instrument?' Het exemplaar moet uitmonden in een echt oratorium, waarbij groepjes kinderen ieder één scheppingsdag in muziek 'vertellen'. Janneke, die met de opzet van haar exemplaar nog

iets minder ver is, vertelt dat het thema van haar keuze in het begin gewoon te breed was. Inmiddels heeft ze haar onderwerp duidelijker afgebakend. Ze zal met kinderen stilstaan bij de vraag hoe het landschap in hun omgeving zo geworden is als het er nu uitziet. De titel die ze voor haar onderzoek in gedachten heeft, is: 'Waar zijn de bomen gebleven?'

Stapje terug

Bert Kalkman coacht de studenten bij het componeren van hun exemplaar. Zijn Socratische vragen hebben al tot heel wat aanpassingen in de oorspronkelijke plannen geleid. Met nadruk noemen Janneke en Elise ook professor Peter Buck uit Heidelberg. In het kader van een uitwisselingsprogramma Onderwijskunst tijdens de vrije studieruimte volgden ze bij hem enkele colleges. "Binnen de groep hadden we het op een gegeven moment over ons afstuderen. Om beurten bevroeg professor Buck ons toen. 'Begin daar waar je fascinatie ligt', zei hij. En vooral ook: 'Kun je dat nog iets preciezer aanduiden?' We hadden het gevoel dat alles wéér op zijn kop moest. Dat stapje terug hadden we echter nodig om verder te kunnen."

Samenvattend stellen de studentes dat Onderwijskunst veel meer biedt dan leuke lesjes. "We hebben geleerd scherp te zijn en te denken vanuit het kind. Ook gewone lessen zullen we voortaan anders geven. Bovendien zullen we nooit meer zomaar tevreden zijn over ons onderwijs. Het didactisch contract heeft ons daartoe gestimuleerd."

Noten

¹ Het nieuwe opleidingsprogramma bevat niet alleen een specialisatie (met als keuzemogelijkheden het 'jonge' of het 'oudere' kind), maar ook voor een differentiatie. Binnen de differentiatiefase kunnen studenten zich verdiepen in een specifiek profiel: Zorg, Vakleerkracht bewegingsonderwijs, Mens & Maatschappij, Natuur & Techniek, Rekenen, ICT, Kunstzinnige vorming en Taal. De laatste zes profielen kunnen worden gevolgd in combinatie met het profiel Expert adaptief onderwijs.

² Bij Einwurzelung gaat het erom dat kennis niet alleen beklijft als cognitieve kennis, maar dat er bij de lerende ook een inhoudelijke betrokkenheid ontstaat; de lerende verwortelt in een fenomeen en dit fenomeen verwortelt in de lerende (...).